

. Α Η Μ Α

Ο.- Ποντιακοὶ ἀντίλαλοι -. Λαογραφικὴ ἐπιπομπὴ τοῦ Συλλόγου " Φάρος Ποντίων." Κείμενο καὶ ἐπιμέλεια Στάθη Εὐσταθιάδη .

... σέ μακρόσυρτο ἤχο, κουδούνια κλπ.

Ἄντίλαλοι... ἀναμνήσεις... νοσταλγίαι... καημοί...

... σέ γοργό ρυθμό, ἠρωτικό ...

Ἄθάνατοι ποντιακοὶ θρύλοι καὶ παραδόσεις .

... τὸ σῆμα σβῆνει

Ο.- Ἀγαπητοὶ ἀκροαταί, στὴ σημερινή μας ἐπιπομπὴ θὰ ἀκούσετε τραγούδια, πού ἔχουν σχέση μέ θρύλους, προλήψεις καὶ τὴν ἰδιαίτερη ἀφοσίωση τοῦ ποντιακοῦ λαοῦ στὶς παραδόσεις. Εἶναι τῆς περιοχῆς Ματσούκας τοῦ Πόντου.

Σύμφωνα μέ τὴν παράδοση, ἡ Εἰκόνα τῆς Παναγίας Σουμελά φτερούγισε ἀπὸ τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο μέ κατεύθυνση τὸν Πόντο. Δύο ἱερομόναχοι - ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Σωφρόνιος - ἀκολούθησαν τὸ φτερούγισμα τοῦτο. Ἡ Εἰκόνα ἐπρόκειτο νὰ προσγειωθῆ στὸ ὄρος τοῦ Μελά. Ἀλλὰ ἡ περιοχὴ αὐτὴ τοῦ Πόντου ἦταν ὀρεινὴ καὶ δύσβατη. Οἱ ἱερομόναχοι ὑπέστησαν φοβερὰς ταλαιπωρίες.

Κοντὰ στὸ χωριὸ " Χατσάβερα " τῆς Ματσούκας, ἀντίκρου σέ ἕνα σπήλαιο, ἡ ἱερὰ Εἰκόνα τῆς Παναγίας Σουμελά διέκοψε τὴν πορεία της καὶ παρέμεινε μέσα στὸ σπήλαιο ἐπὶ τρία χρόνια, καθὼς λέει ἡ παράδοση. Χρειαζόταν τούτη ἡ ἀνάπαυλα στοὺς κατακουρασμένους καλόγηρους.

Μετά τὴν ~~προηγούμενη~~ ἀνάπαυλα, ἡ Εἰκόνα φτερούγισε καὶ πάλι μέ τὴν ἀκολουθία πάντοτε τῶν δύο μοναχῶν. Ὅμως, τὸ σπήλαιο, ὅπου φιλοξενήθηκε ἡ Εἰκόνα ἐπὶ τρία χρόνια, ἐγίνε ἀπὸ τότε τόπος ἱεροῦ προσκηνύματος τῶν Ματσουκάλων. Οἱ σταλακτιῆτες τοῦ σπηλαίου μεταβλήθηκαν ἀπὸ τότε σέ ἁγιασμένα νερά μέ θεραπευτικὰς ιδιότητες. Τούτη ἡ πίστη τῶν κατοίκων τῶν γύρω χωριῶν παρέμεινε ἀκλόνητη ὡς τὴν ὥρα τοῦ ξερριζώ-
μοῦ.

Στήν περιοχή Ματσούκας τό πουλί " κοῦκος " ὀνομαζόταν " πλούτον ".
Καί ὀνομαζόταν ἔτσι, ἐπειδὴ μέ τό λάλημά του ἔφερνε τήν "Ανοιξη, τὰ πλού-
τη.

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ὁ πλούτον, ὁ κοῦκος δηλαδή, στίς 9 Μαρτίου
- ~~ἀπό~~ μέ τό παλιό ἡμερολόγιο - μπαίνει στό νερό, ὅπου παραμένει ἀκίνη-
τος μέχρι τήν 25η Μαρτίου, ὅποτε συνέρχεται ἀπό τό μούδιασμα τοῦ χειμῶ-
να, ξαναζωντανεύει καί ἀρχίζει ^{νά γαγγ} ~~νά φωνάζει~~ ^{γαγγ} ~~νά~~ ~~ἐξακολουθεῖ~~ μέχρι
τίς 24 'Ιουνίου. Μετά βυθίζεται στή σιωπή καί στίς 9 'Οκτωβρίου, " ξερέ-
νεται σέ κλαδόν ", ναρκώνεται δηλαδή πάνω σέ ἕνα κλαδί, ὅπου θά διατηρηθῆ
σ'αυτή τήν κατάσταση μέχρι τόν Μάρτιο.

Χιλιάδες κοῦκοι λαλοῦσαν στήν περιοχή Ματσούκας. ^{ἔα γὰρ ἕψανά} ~~ὀφινέ~~ τους,
σύμφωνα μέ τήν παράδοση πάντοτε, ἐμπόδισαν τήν πορεία τῆς ἱερᾶς εἰκό-
νος τῆς Παναγίας, πού κατευθυνόταν στό ὄρος τοῦ Μελαῖ. Κατά τήν παράδοση,
ἡ εἰκόνα πετοῦσε καί ἔφραζε μιᾶ βοή, ἡ ὁποία καί ὠδηγοῦσε τοὺς δύο καλοφ-
γῆρους, ἄλλὰ ἀπό ^{πολλὰ} ~~τὸς~~ ^{γαγγίματα} ~~πολλὰ~~ τῶν κοῦκων, οἱ καλόγηροι δέν μπορού-
σαν νά ἀκούσουν τήν βῆ τῆς εἰκόνας. ~~Οἱ καλόγηροι~~ ^{II} παρακάλεσαν τότε τοὺς
κοῦκους νά σταματήσουν τίς φωνές τους. Τὰ πουλιά πειθ' ἀρχησαν στήν ἱερή
ἐπιταγή. Ἀκούστηκε καί πάλι καθαρή ἡ βοή τῆς εἰκόνας. Οἱ καλόγηροι ἐξα-
κολούθησαν κανονικά τήν πορεία τους καί ἔφρασαν σέ πέρας τήν ἀποστολή
τους. Ἀπό τότε ὅμως, ἀπό τή θέση, ὅπου ἔγινε τό ἐπεισόδιο μέ τοὺς κοῦ-
κους - ^{ἀγαθὸ} ~~χωριό~~ "Σιαλίτα" - πρὸς ὀλόκληρη τήν ὄρεινὴ περιοχή μέχρι τό ὄ-
ρος τοῦ μελαῖ, οἱ κοῦκοι δέν λαλοῦν πιά. Πέρα ἀπὸ τό χωριό "Σιαλίτα" ~~οἱ~~
^{δέν ἀκούγονται} ~~φωνές τους ἀκόμη~~. Τοῦτοντὸν θρύλο τὸν ἔσωσε ἡ ποντιακὴ παράδοση καί
τὸν ἔφαλλε ἡ ποντιακὴ μούσα, μέ τό ἀκόλουθο ὁστίχο.

Στὴν Παναγίαν Σουμελαῖ ὁ πλούτον - ὁ κοῦκος - 'νὶ κούτζεῖ
μέ τό νά ἐπλάστεν πουλίν, ἀτό πὰ κὰτ' νουνίζει

Δηλαδή: Στὴν περιοχή τῆς Σουμελαῖ ὁ κοῦκος δέν ^{γαγγεῖ} ~~φωνάζει~~.
^{τό νά πηγαίενε πουρί μ' αὐτό πὰνι ὀνομαζέται.}
~~βουκαί καί αὐτοὶ τῆν ἱερότητα τοῦ χώρου.~~

αἰώνων. Ζαίνει ΛΥΡΑ - ΤΡΑΓ

Παρέμεινε ὁ ποντιακὸς λαὸς ἀφοσιωμένος ἰδιαίτερα στίς ^{ἀρχαῖες} ~~ἱερᾶς~~ πα-
ραδόσεις. Ἦταν μεγάλη τιμὴ γιὰ τό παλληκάρι, νά γίνῃ καλὸς τραγουδιστής.

άλλά και φάλτης, ιδίως στο μοναστήρι της Παναγίας Σουμελά. ~~Εστί, στην~~
ως τσοπανόπουλο, ~~π~~ θά εξασηθη στο τραγούδι πάνω στα ψηλά βουνά
της Λιβεράς. Θά φάλλη ταυτόχρονα, μαθητευόμενος, ^{έναν} ο νέος σε κάποιο μικρό
μοναστήρι στοῦ Κουσιδῆ. Στο πανηγύρι της Σουμελά ^{έναν} και φάλτης και τρα-
γουδιστής.

Σου Κουσιδῆ καλδερως, στή Λιβεράν τσοπάνος
στή Σουμελά τήν Παναγιάν φάλτες και τραγωδιάνος

. ΛΥΡΑ - ΤΡΑΓ

Στήν περιοχή Καπί-κιοῦ της Ματσούκας ὑπῆρχε μιὰ λαϊκή πρόληψι-
ση, πού εἶχε σχέση μέ τήν κορώννα, μέ τόν κόρακα δηλαδή. Ἐάν τό πουλί αὐ-
τό, πετώντας και κρίζοντας ἀραιά-ἀραιά ... κράαα... κράααα... χτυπάει τά
φτερά του, τοῦτο ἀποτελεῖ καλό σημάδι. Ἐλεγαν οἱ Ματσουκαῖτες γυναῖκες,
πού τίς ἔδερνε ὁ καημός της ξενιτειᾶς...

- Καλόν νά ἔν κορώννα, καλόν....

Δηλαδή, καλό μήνυμα νά μάς φέρης, κόρακα.

Ἄν ὅμως ἡ κορώννα δέν χτυποῦσε τά φτερά της και ἀντί γιά κράαα
κράαα..., ἔκανε κρού, κρρύ, τοῦτο ἦταν κακό σημάδι. Ὅπως ἡποτε ἔφερνε
δυσάρεστη εἶδηση. Τότε ἀκριβῶς οἱ γυναῖκες ἔλεγαν στήν κορώννα...

- Κορώννα, δάξον τό ποδάρι σ', δάξον τό ποδάρι σ', δάγκωσε δηλα-
δή τό πόδι σου. Ἄν λοιπόν ὁ κόρακας δάγκωνε τό πόδι του, τό κακό ἀπε-
φεύγετο.

Ὁ πληροφοριοδότης μου, ἀειμνηστος γέροντας Νικόλαος Βασιλειά-
δης, πού καταγόταν ἀπό τό Καπί-κιοῦ Ματσούκας, μου ^{ἔδωσε} ~~ἔδωσε~~ ὅλα τά
στοιχεῖα γύρω ἀπό τήν παράδοση αὐτή γιά τόν κόρακα. Μοῦ εἶπε, ὅτι ^{ἔχει} ~~τοῦ~~
~~ἔδωσε~~ τίς σχετικές πληροφορίες ^{ἔνας} μιὰ συμπατριώτισσά του κρυπτοχριστιανή
στό Καπί-κιοῦ, πού ὀνομαζόταν Ἐμινάβα ^{μυ} Σοφία.

Σύμφωνα λοιπόν μέ τήν ποντιακή παράδοση, ὁ κόρακας εἶναι συνή-
θως ἄγγελος τραγικῶν εἰδήσεων. Ἡ παράδοση αὐτή χάνεται στά βάθη τῶν
αιώνων. Φτάνει ὡς τήν ἐποχή τοῦ Νῶε. Ὄταν ἡ κιβωτός ~~ἔδωσε~~ ἄρραξε στό
Ἄραράτ, ἔστειλε ὁ Νῶε τόν κόρακα νά ἐρευνήσῃ τή γῆ και νά τοῦ φέρῃ

σχετιικές πληροφορίες.Τό πουλί αυτό βρήκε διάφορα πτώματα και έπεσε
 λαίμαργα πάνω σ'αυτά.Δέν γύρισε κοντά στό Νώε.Πρόδωσε τήν έξερευνητι-
 κή αποστολή,πού του άνατέθηκε.Τότε ό Νώε άναγκάστηκε νά ξαποστείλη
 μέσα από τήν κιβωτό τό περιστέρι για τόν ίδιο σκοπό.Τό εύλογημένο του-
 το πουλί έκπλήρωσε τήν αποστολή του."Έφερε στό Νώε καλές ειδήσεις.
 'Ο κόρακας,πού παρασύρθηκε από τά πτώματα,έγινε από τότε τό καταραμένο
 πουλί,πού φέρνει στους ανθρώπους στις δυσάρεστες ειδήσεις.'Ο λαός όμως,
 από ψυχολογική ανάγκη,θέλοντας νά έξευμενίση τόν κόρακα,του άνέθεσε και
 τήν αποστολή για τήν μεταφορά και των καλών ειδήσεων."Έπλασε έτσι τόν
 μύθο,πού αναφέραμε λίγο πριν.'Η ποντιακή μούσα διέσωσε τουτο τόν μύθο
 μέ τους άκόλουθους στίχους.

"Ενας Ποντίαν
 'Η κορώνα κρᾶ,κρᾶ,ή σεβτά πολλά μακρά,
 έλα σεβτά χαμελά,τό καρδόπο μ'νά γελά.

'Η κορώνα κρού,κρού,κι'ή καρδιά μ'φρού,φρού,
 δάξον τό φτερό σ',δάξον,κορώνα έμέν άκ'σον.

Τό τραγούδι ~~έχταν~~ διαδεδομένο σε όλες τις περιοχές του Πόντου,
 άκόμη και στην περιοχή Κάρς.Και σήμερα έχει παμποντιανό χαρακτήρα.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Στό χωριό " "Αγουρσα " τής Ματσούκας οι άνδρες πολέμησαν γενναία
 έναντι τον του κατακτητη μετά τήν άλωση τής Τραπεζούντος,άλλά και έναν-
 τρον διαφόρων ληστών,πού έμφανίζονταν κατά καιρούς.Γι'αυτό και ονομά-
 στηκε τό χωριό " "Αγουρσα ",δηλαδή χωριό,πού κατοικοϋν " άγούρ'",άν-
 δρες ~~επλάθη~~. 'Ανδροχώρι μέ άλλα λόγια."Α γ ο υ ρ ο ς ,άνώριμος άνδρας
 δηλαδή,όχι γέρος.'Η έννοια τής λέξεως διαφοροποιήθηκε μέ τόν καιρό.
 'Ως " άγουρος " ονομάστηκε ~~φόνεος~~,τό παλληγάρι και έπειτα,ό ώριμος
 άνδρας.

Στήν "Αγουρσα λοιπόν,στό ανδροχώρι αυτό τής Ματσούκας,τοποθετεί
 ή παράδοση τόν θρύλο ενός γενναίου αγωνιστη τής ζωής.Πρόκειται για
 ένα λυράρη και τραγουδιστη,πού ώρφάνεφε από μικρό παιδί.'Η υπερήφανη
 φυχή του αντιστάθηκε στη σιληρή μοΐρα."Έκανε γλυκό τραγούδι τόν πόνο
 και τους καημούς του.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Στούς θρύλους και τις παραδόσεις του, στις προλήψεις και τις δοξασίες του, στα τραγούδια του, φανερώνει ο λαός την ιδιαίτερη ευαισθησία του, τό μεγαλείο της ψυχής του.

. ΛΥΡ - ΤΡΑ

Αγαπητοί ακροαταί, παρουσιάσαμε στη σημερινή μας έπιπομπή ποντιακά τραγούδια της Ματσούμας, σχετικά με θρύλους και διάφορες δοξασίες του πόντιακου λαού. - Κοντά σας και πάλι πην έρχόμενη εβδομάδα την ίδια μέρα και ώρα.

. Σ Η Μ Α

...σε μακρόσυρτο ήχο, κουδούνια κλπ. και ακολουθως κανονικό σήμα. Μετεδόθη ή λαογραφική έπιπομπή " Ποντιακοί αντίλαλοι " του Συλλόγου " Φάρος Ποντίων ". - Κείμενο και έπιμέλεια Στάθη Ευσταθιάδη.

. τό σήμα σβήνει